

de (tal termini), durant un espai de temps', o amb la funció d'indicar relació entre dues o tot un grup de persones, perpetuant així evidentment els sentits d'INTRA: «treues --- per .xx. dies --- *emfre*.ls quals no faczam mal a uos» (1244, en PPujol, *Docs. Vg. Urg.*, 9.8); «*enfre* la parroquia» (doc. de 1249, en Alart, *InuLC*); «quan lo seyor rey à IX mesures, pren en G. de Ribes, o-l balle seu, II mesures per él, e *emfre* Sen Pere (=la capella de St. Pere del castell de Ribes) e la Caualleria (=el Temple), altres II» (Alart, *RLR* IV, 54-5); «—Blanquerna —dix Evast—: assaja *enfre* nós a fer penitència» (Llull, *Blanq.* I, 59.17); «*enfre* ells, són (=es troben) gents que ---» (ibid. III, 10.17); «*emfre* v anys» (doc. de 1306 de Perp., en Finke, *Acta Arag.* III, 157); «concordia fos *enfre* vos, senyor, e el senyor de Bugia» (doc. de 1326, ibid. III, 511); «e ens man que *enfre* espai de dues hores iós haja» (Eiximenis, *XIIè Crest.*, en *NCL* VI, p. 85), etc.¹⁰ L'àrea geogràfica on s'ha mantingut INTRA, sembla limitar-se a la perifèria del Mediterrani, des de Catalunya i territori occità (Llenguadoc, Alts Alps) fins als parlars italians del nord (piem., gen.), reto-rom. i fins a Cerignola.¹¹

DERIV.: (*En*)tro (*a*), amb vars. *den-*, *es-*, *des-*, prep. ant. 'fins a', i (*en*)tro *que*, conj. 'fins que' (del ll. INTRO 'cap dins'); té correspondències en oc. ant. (*en*)tro, i (*en*)tro *que* o *trosque*, forma que juntament amb el fr. ant. *trosque*, suposa (IN)TRO USQUE;¹² en gascó antic (*en*)tro,¹³ en arag. ant. i ribag. ant. id.;¹⁴ es troben alguns exs. escadussers de *tro a* en els documents antics catalans i lleonesos.¹⁵

Hi ha una gran divergència en la grafia de les formes bisil·làbiques catalanes. En una gran majoria dels textos antics s'ha grafiat amb -ò (*entrò*, *estrò*, etc.), alguns editors han escrit amb ó (*entró*, així en *DAG.*) i encara d'altres sense accent (*entro*, *estro*); i alguns han separat com a *d'entrò* i *d'estrò*. La grafia amb -ò és la més freqüent i sembla haver-se arrelat com a norma editorial; així i tot no és gens segur que aquest mot, usat com a una preposició o una conjunció, mot, doncs, essencialment proclític, mai hagués tingut una ò oberta. És possible que els editors que l'han grafiat així al principi vagin suposar una base etimològica INTĒR HÖC, que havien suggerit alguns (entre ells Rolhfs, *Le Gascon*, p. 201), o bé els mateixos editors es van guiar per la transcripció d'*entroy* de Levy, *PDPF* (p. 155) que l'atribuïa una *o* oberta (veg. el que diem en n. 12).

Una base INTĒR HÖC, defensada per Falk i acceptada per Wartburg (*FEW* IV, 748a, i n. 5) contra Meyer-Lübke (*REW*, 4514), no és satisfactòria, perquè ens hauria donat un adverbí, i el romànic (*en*)tro en els casos que n'hem reunit aquí no sembla haver-se emprat més que com a preposició i conjunció.¹⁶ D'altra banda, INTRO 'dins', utilitzat usualment amb els verbs de moviment, significava 'cap a dins', i sembla haver cristallitzat el sentit de 'fins a', segons ho mostren els reflexos romànics (*en*)tro *a*, (*en*)tro(*s*)*que*, i el cat. *estrò*, en combinacions amb *ad*, *usque* i *ex-* (aquest darrer amb l'ajuda d'*extra* 'cap a fora' i completant

així la idea de 'fins a' en el sentit contrari). De fet, la dualitat dels reflexos, *tro* i *entro*, suggereix el camí que ha seguit la llengua en tot això. La forma monosil·làbica *tro*, tant o més freqüent que la forma bisil·làbica, no solament en català sinó a més en occità, i en nav.-arag., i que sembla haver estat l'única forma emprada en castellà antic, ens palesa que el primitiu *entro* < INTRO s'havia analitzat com a una combinació de dos elements, consistent en *tro* i una preposició *en*, aquesta darrera com a un element reforçatiu.

Així, doncs, *tro* i *entro* haurien de parèixer com a formes anàlogues a les parelles d'adverbis en la llengua (com ara *rere* i *enrere*, *fora* i *enfora*, etc.).¹⁷ D'ací, es deia, d'una banda, *tro a*, i d'altra, *entro* amb l'aglutinació d'*en*. De fet, solament suposant això ens podem explicar la var. cat. *estro*, que resultà, doncs, de l'aglutinació de l'element *es-* < *ex*. Ara bé, la forma *tro*, essent l'element bàsic en les locucions com *en tro a*, *en tro que*, és natural que s'hagi pronunciat amb més relleu accentual que *en*, i això justifica d'escriure *entro* amb un accent en *tro*. És veritat que l'accent greu pot semblar discutible, però això potser no sigui una raó suficient per a canviar un costum editorial ja arrelat, més que més si tenim en compte el fet que la preposició i conjunció *entrò* no en tenia gaire al capdavant, d'accent dinàmic. [El fet és que la documentació gascona (n. 13) prova inequívocament que la *o* de *entro* era tancada; la grafia dels editors no els lliga més que a ells. J. C.]

Ja podem donar la documentació de l'ús d'aquest mot. Notem que (*en*)tro, emprat com a preposició normalment anava seguit d'*a*, però en certs casos aquest element s'eliminava, i, a més, hom solia reforçar el seu sentit amb afegiment de *fins* o *sus* (< SURSUM); i com a conjunció trobem alguns exs. del seu ús sense el relatiu *que*, i l'ús del verb següent usualment en subjuntiu, podia ser també en indicatiu sobretot en els textos més antics:¹⁸ «*entrò* al dia que els videren e conogren com él o ac dit» (*Hom. Organyà*, 3v13); «No la uolg audir *tro que* ag parlat ab los diciples» (ibid., 8v12); «E vós que 'ls guidetz *tro a Àger* o *tro a Castelló*» (1212); «*estrò* que sia sonat mig dia» (doc. de 1292: Alart, *RLR* IV, 512); «La sageta se mou *tro a* cert terme» (Llull, *Contempl.*, 319, 7); «e-l tindrien assetiat tant *tro* lo haguessen» (Muntaner, c. 93); «pots anar *tro a* la ralla» (Eiximenis, *DComp.*, 320.13); «Cavalcaren tant *entrò fins que* foren venguts a la ciutat» (*Filla de l'Emp. Const.*, *NCL* XLVIII, 83); *entrò sus a* en Tomic (*AlcM*).

Les variants *dentrò*, (*d*)*estrò* són també freqüents des d'un principi: «e stava tant de temps *destrò* que sonava vespres» (Llull, *Blanq.* II, 259.22); «*dentrò que* anà en terra stranya» (Llull, *Merav.* I, 104); «contaré lo temps del terme de la Passió de N.S. *astrò are*» (Reixac, *Questa*, 4.12); «*estrò* los dits v. sols fossen entengram pagats» (1314, Vidal, *RLR* xxx, 259), etc.

Cultismes: *intern*, adj. 'situat dins' (Lacav.); m. i f. 'alumne que viu dintre un establiment d'ensenyament' (text de 1917), pres del ll. *internus* 'situat dins', deriv. d'*inter*; *internar*, tr. i refl. i *internat* (Belv.).